

HRVATSKO SLOVO

TJEDNIK ZA KULTURU

DRUGI SVJETSKI FESTIVAL HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI (2020.)

uz visoko pokroviteljstvo
 predsjednika Sabora Republike Hrvatske Gordana Jandrokovića
 i gradonačelnika Grada Zagreba Milana Bandića

Hrvatski kulturni institut *Marulić* – sustavno djelovanje i promocija hrvatskoga jezika i kulture (2)

Dr. sc. Milan BOŠNJAK

Svjetski festival hrvatske književnosti održao se ove godine u posebnim okolnostima i s alternativnim programom, u dvorani Hrvatskoga slova u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Dana 16. studenog održao se razgovor o potrebi osnivanja Hrvatskog kulturnog instituta Marulić a uvodno izlaganje održao je dr. sc. Milan Bošnjak, iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i u nastavku donosimo njegov rad, koji je na sve sudionike ostavio izvrstan dojam.

Stjepan Šešelj, koji se idejom Instituta bavio 90-ih godina i zamišljao ga u Sekciji DHK za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu, u kojoj je objavljeno devet knjiga u ediciji: "Prinosi za povijest književnosti u Hrvata" i časopis "Korabljica", ali je ona s radom prestala 2000. godine, predložio je da to bude *Institut za proučavanje hrvatske književnosti stvarane izvan RH i njezino ubaštinjenje u hrvatsku književnost i kulturu*. U nastavku donosimo i njegov skraćeni rad.

Zlatko Krilić, dr. sc. Milan Bošnjak, Stjepan Šešelj, dr. sc. Željka Lovrenčić

Poštovana predsjednice Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora, poštovani uzvanici, cijenjeni organizatori i sudionici, poštovane dame i gospodo, dragi stvaratelji i poštovatelji hrvatske književnosti, hrvatskoga jezika i hrvatske kulture, veliko mi je zadovoljstvo što danas, unatoč pandemijskim okolnostima, imam priliku govoriti pred ovako uvažanim skupom o temi o kojoj razmišljam i o kojoj promišljam već niz godina, a o kojoj su razmišljali i razmiš-

ljaju i brojni drugi, ali koja, koliko je meni poznato, unatoč svojoj iznimnoj važnosti, nikad nije primjereno raspravljena.

Kao uvod u našu raspravu stoga ću u sljedećim minutama pokušati reći nešto više na tragu onoga što sam naznačio u nekoliko rečenica koje ste imali priliku pročitati u pozivu na ovaj razgovor.

Vjerujem da ćemo se svi složiti kako je zavidljivo što je naš hrvatski narod, unatoč uglavnom nepovoljnim i teškim okol-

nostima, unatoč agresivnim i dugotrajnim procesima germanizacije, talijanizacije, hungarizacije, turkizacije i srbizacije kroz stoljeća uspio očuvati i neprestano razvijati ljepotu i širinu svoga jezika, bogatstvo i raznolikost svoje kulture i svoj nacionalni identitet, a ja duboko vjerujem da ćemo odoljeti i suvremenim izazovima, izazovima tzv. fluidnih identiteta, potom anglizacije i, prije svega, izazovu globalizacije koji, uz nespornan potencijal razvoja, nosi mnoge prijetnje.

Vjerujem da ćemo u tome lakše uspjeti jer imamo svoju državu. No, usudujem se primijetiti da smo mi Hrvati najviše nepravedni prema samima sebi, prema našem narodu i posebice, prema našoj državi.

Količina samokritike i kritiziranja u našem javnom prostoru je po mom sudu zabrinjavajuća. Da me se ne bi pogrešno razumjelo, ne kažem da bismo trebali hodati svijetom s ružičastim naočalama, samozadovoljno i budalasto, ali kad vidimo kako se pripadnici drugih naroda odnose prema sebi, svome narodu i svojoj državi, kad sve malo kontekstualiziramo, onda ne možemo ne zaključiti da moramo raditi u smjeru jačanja samopouzdanja.

A i u tome procesu vrlo su važne i unutar-nja i vanjska optika. Budući da niz godina radim u sustavu brige i razvoju odnosa institucija Republike Hrvatske usmjerenom prema Hrvatima izvan Lijepe Naše, mnogo puta sam se susreo s negativnim mišlje-

njima koji se ne temelje na činjenicama, nego na dojmu i predrasudama. Istina je da uvijek može više, bolje i učinkovitije, ali hrvatska se država trajno i učinkovito brine o hrvatskome jeziku, kulturi i identitetu. Kad usporedimo države naše veličine i naše snage, nikako ne stojimo loše, štoviše, i po broju mjesta na kojima se učenicima i studentima nudi mogućnost učenja hrvatskoga jezika i kulture, i po broju učitelja i po broju lektora, i po broju stipendija koje se i Hrvatima i stranim državljanima nude za studij i usavršavanje u Hrvatskoj, i po brojnim drugim mjerljivim parametrima. Zato s poštovanjem i sa zahvalnošću ističem važan i dragocjen doprinos javnih kulturnih, znanstvenih i obrazovnih ustanova, tijela državne uprave i brojnih udruga, kao i brojnih osviještenih pojedinaca, među kojima su neki i večeras među nama.

No, uočava se važnost i potreba još aktivnije te usmjerene i usustavljene promocije hrvatskoga jezika i kulture kakvu imaju brojne druge nacije i države: velike, srednje kakva je naša, pa i neke male.

Smatram da bi snažnija promocija naše kulture i identiteta pozitivno djelovala i na našu sliku o samima sebi. Ako tako smijem reći, mislim da su i naš narod i naša država zreli za osnivanje instituta koji bi svojim sustavim djelovanjem brinuo o promociji hrvatskoga jezika i kulture izvan Lijepe Naše.

Nastavak na 16. str.

Nastavak s 14. str.

Kad govorim o Institutu, onda kao uzor pred očima imam poznate ustanove s velikom tradicijom koje djeluju i u Hrvatskoj, kao što su njemački *Goethe-Institut* i mađarski *Balassi Intézet*, ili ustanove koje su osnovane nešto kasnije i njihov nam je rad manje poznat, recimo rumunjski *Institutul Cultural Român*. Svima im je zajedničko da im je osnivač njihova matična država ili državne institucije te da su u svome radu povezani ili djeluju unutar tijela državne uprave, najčešće ministarstava kulture i ministarstava vanjskih poslova.

Tako i ideja o kojoj mi večeras razgovaramo ne može biti ostvarena kao građanska inicijativa ili udruga građana, nego je trebaju, i vjerujem da hoće, do ostvarenja dovesti institucije naše države. Mogući modeli rada instituta koje treba naravno prilagoditi našoj situaciji, našim potrebama i mogućnostima, upravo su ranije spomenuti modeli koji su nam svima barem donekle poznati.

Dugo sam promišljao o imenu koje bi bilo najbolje predložiti za naziv instituta. Naime, uglavnom su nazivi instituta takvi da se spominje ili nacionalno ime ili ime nekog kulturnog velikana; primjeri su prvoga modela: britanski *British Council*, češki *Česká centra* ili estonski *Eesti Instituut*, a drugoga: portugalski *Instituto Camões* ili turski *Yunus Emre Enstitüsü*.

Mislim da je našoj situaciji primjereno kombiniranje oba ova modela te da bi, zbog mnogo razloga koje, uvjeren sam, svi ovdje okupljeni odlično razumiju, pravo ime našega instituta moglo biti *Hrvatski kulturni institut Marulić*. Dakle, zadržali bismo u nazivu pridjev hrvatski, što nam je iznimno važno, ali i nazvali institut prema ocu hrvatske književnosti i jednom od najvećih Hrvata u povijesti – velikom Marku Maruliću Splitsaninu.

Ovo je zapravo prvi put da o ovome govorim u javnosti, a dosad sam u razgovoru spomenuo svoj prijedlog imena nekolicini prijatelja i kolega te su, kao rijetko kad, baš svi reagirali isto: s velikim odobravanjem.

Osnivanjem instituta stvorio bi se institucionalni okvir, razvila struktura i otvorila mogućnost za osmišljeno i sustavno kulturno djelovanje.

Važno je odmah istaknuti kako zadaća Instituta u obliku i u načinu rada kako ga ja vidim nikako ne bi bila otkloniti i zaustaviti niti omalovažiti poslove drugih institucija, nego bi ih nasuprot osnažila. S obzirom na bogatstvo naše kulture, postoji potreba za još većom i razvijenijom aktivnosti svih postojećih ustanova, a nikako ne za njihovo smanjenje. Mislim pri tome i na kulturne, i na obrazovne i na državne ustanove.

Treba reći da je i kod nas bilo nekoliko pokušaja pokretanja kulturnog instituta ili nečega sličnog, poput *Zaklade Hrvatska kuća*, no, iako su poticaji za njihovo pokretanje svakako bili pozitivni, ti koncepti ipak nisu biti do kraja razvijeni i te inicijative ipak se nisu pokazale dovoljno ozbiljnim.

Stoga, kako bismo što bolje razvili koncept i stvorili što bolje preduvjete za mogućnost njegove realizacije, molim vas sve

da i večeras u raspravi, a i u predstojećem razdoblju na druge načine, date svoj doprinos i podijelite svoja razmišljanja o tome kako bi Institut trebao djelovati i što bi trebalo učiniti da bi u tome bio uspješan.

Polazim od stajališta da Institut, da bi mogao uspješno raditi, mora imati primjere ljudske i materijalne resurse, da mora imati strukturirane sadržaje i održivu organizaciju, no, o tim elementima večeras ne bih izlagao, to će trebati razmotriti u sljedećoj fazi realizacije.

Da bi se do nje stiglo, potrebno je razviti suvisao i održiv koncept. Stoga bih, uz naziv i glavne ciljeve djelovanja Instituta, naglasak večeras stavio na načela na kojima bi se trebao temeljiti rad i djelovanje kako bi Institut na što primjereniji način mogao ispunjavati svoju funkciju.

Želio bih istaknuti nekoliko načela koja su po mome sudu iznimno važna: to su integrativnost i sveobuhvatnost, tolerancija i otvorenost te suvremenost i autentičnost.

Kad govorim o integrativnosti i sveobuhvatnosti, to znači da bi se hrvatska kultura mogla primjereno promovirati, potrebno je obuhvatiti i usustaviti sve što u najširem smislu potpada pod taj pojam: sve vrste umjetničkih djelatnosti, potom jezik, kao i hrvatske vrijednosti – cijeli spektar onoga što ispunjava sadržaj pojma hrvatska kultura. Važno je i nužno u vidu imati i tradicionalnu i suvremenu kulturu, i ono što kolokvijalno nazivamo lijevo i desno, i ono što nastaje u domovini i izvan nje.

Vežano uz ovo i na ovome tragu, a kako govorimo na Svjetskom festivalu hrvatske književnosti, spomenuo bih da sam prije točno četiri tjedna na znanstvenome skupu *Gastarbajterska iseljenička poema održao izlaganje Važnost hrvatske književnosti nastale izvan Hrvatske, pogled iz 2020.* gdje sam argumentirao potrebu i iskazao svoju namjeru za rad na sintetiziranju i usustavljanju istraživanja i dobivenih spoznaja brojnih hrvatskih književnih povjesničara i teoretičara, od kojih su neki i večeras ovdje, koja su se bavila književnim praksama Hrvata diljem svijeta u razdoblju od uspostave suverene hrvatske države do danas. Za ranije razdoblje, od 1945. do 1990. kad su iz objektivnih razloga postojala dva odvojena korpusa postoje relevantne studije i sinteze hrvatske izvandomovinske književnosti. Danas imamo samo jedan jedinstveni korpus hrvatske književnosti, no i nadalje treba istraživati i kontekstualizirati suvremenu književnu produkciju nastalu izvan Lijepe Naše, i to nastalu i na hrvatskome i na jezicima životne sredine svojih autora: engleskome, španjolskome i njemačkome jeziku, s ciljem konačne i potpune integracije u jedinstveni korpus hrvatske književnosti.

To vrijedi i za hrvatsku glazbu i hrvatsko slikarstvo i za sve druge kulturne djelatnosti.

Hrvatska kultura nikako ne može biti cjelovita ako se ne vodi računa o ovome i drugim ranije spomenutim elementima.

Važno je pozornost davati vrhuncima i kanonu, važno je očuvati i njegovati tradicijske kulturne prakse, ali treba obuhva-

titi i suvremene kulturne prakse. Treba u vidu imati sva djela i sve autore, čak i one koji na određeni način ignoriraju, pa i negiraju pripadnost hrvatskome kulturnom okviru. Morali bismo promijeniti paradigmu: od traženja razloga za propitivanje pravovjernosti i isključivanje, trebamo što više uključivati i prihvaćati. Samo tako naša kultura može rasti i razvijati se. Kultura ne smije biti i nipošto nije nešto okamenjeno i završeno. A svi znamo kako u prirodi i u životu često propada ono što se ne razvija. Morali bismo napokon zbilja biti samouvjereni i osloboditi se nama svojstvenoga grča, nepovjerenja i poslovičnoga hrvatskoga jala.

Ostajući kod svojih imenjaka, pomalo u šali mogao bih reći da su za hrvatsku kulturu važni i Milan Lenucci i Milan Šufflay, i Milan Ogrizović i Milan Rešetar, i Milan Freudreich i Milan Moguš, i Milan Blažeković i Milan Trenc, i Mile Budak i Mile Bogović i Mile Kekin.

Dakle, bez obzira na osobne sklonosti i uvjerenja, umjetnička ili ideološka, morali bismo pristupati integralistički: sve je to hrvatska kultura.

Nužno je biti tolerantan i otvoren, u svome životu i u svome radu biti nepristran i moralan, poticati slobodu mišljenja i djelovanja te uvijek skrbiti o slabijemu, što se uobičajeno naziva pozitivna diskriminacija. Da bismo svima i svemu omogućili pravu priliku, nužno je prepoznavati i razumijevati objektivne okolnosti i odnose u kojima se nešto stvara ili odvija. Nije isto piše li netko pripovijetku u Buenos Airesu, u Pečuhu ili u Šibeniku, nije isto slika li netko u vlastitome ateljeu ili nakon rada u tvornici u hodniku iznajmljenog stana, važna je nečija trenutna i nečija početna pozicija. Ne možemo ništa procjenjivati, ili ne daj Bože suditi, izvan konteksta. Okvir je često presudan: svi znamo da potpuno ista rečenica izgovorena na istome mjestu u različitome vremenu može imati posve suprotno značenje. Pojednostavit ću, onaj tko je prije 70 godina u Zagrebu govorio da je tadašnji službeni jezik kojim su pisani udžbenici i u kojemu se stvarala hrvatska književnost policentričan, bio je hrvatski nacionalno osviješten i čak bismo mogli reći da se borio za opstojnost hrvatskoga jezika, a onaj tko je to govorio prije 20 godina ili bi to rekao danas bio bi potpuna suprotnost tome.

U konačnici, da bismo zbilja razumjeli sebe, moramo razumjeti drugoga, trebali bismo stoga biti otvoreni i za onoga koji je drugačiji i ono što je drugačije od našega stava. Ljepota naše kulture upravo je u njezinoj raznovrsnosti i raznolikosti.

Važna su i načela suvremenosti i autentičnosti. Naravno da trebamo baštiniti svoju bogatu prošlost i stvarati preduvjete za bolju budućnost, ali budemo li samo ukopani u prošlost ili samo zagledani u budućnost, teško ćemo biti uspješni. Dakle, predlažem da se usmjerimo i da djelujemo u sadašnjosti – na ovo sad i na ono moguće. Ovo danas u kojemu postojimo je naravno izgrađeno na temelju onoga jučer koje nas definira i u njemu se nazire ono sutra kojemu stremimo i u koje ulazimo, ali je nužno da artikulacija naših ideja, posebice, ako ih želimo ostvariti u društvenome kontekstu ne gubi iz vida sadašnji i stvarni prostor i vrijeme.

U našem vremenu, kao i u svakome vremenu do sada, promjene su vrlo brze i velike. Važno je biti otvoren za nove ideje, nove tehnologije i nove okvire, treba primjenjivati suvremena znanstvena, stručna i tehnološka dostignuća, valja koristiti nove mogućnosti: komunikacijske, razvojne i spoznajne, ali svakako treba graditi na stabilnim temeljima. Mi ne počinjemo od nule, naša je kultura tisućljetna. I to je naša golema snaga. No, svijet se mijenja, i mi u njemu. Potrebno se tome prilagoditi, ali istovremeno sačuvati izvornost i vjerodostojnost. Određeni životni obrasci se mijenjaju, pojedine kulturne prakse nestaju, neke nove nastaju. Već sam ranije napisao, a ponovit ću i večeras: Potrebno je stare, trajne vrijednosti uobličiti u nove forme.

Nadalje, naš pristup mora biti istinoljubiv i afirmativan. Sve drugo je unaprijed osuđeno na neuspjeh, ovo je preduvjet svakoga pozitivnog djelovanja. Neophodno je uvažavati heterogenosti – dosadašnja postignuća i pojedine prostorne, vremenske i sadržajne specifičnosti. To znači da moramo uzeti u obzir i valorizirati trud, uspjehe pa i neuspjehe, ne samo naše, nego i generacija prije nas. U svakoj državi postoje različiti uvjeti i različite okolnosti, koje u bitnome određuju mogućnosti i smjer djelovanja. Valja razviti koncept koji će uspjeti povezati sve značajne pozitivne prakse diljem svijeta i stvoriti mrežu živih centara u kojima će se ne samo promovirati, nego i stvarati hrvatska kultura u najširem smislu riječi. Institut bi trebao biti središte, ali i sjecište u kojemu se stvaraju nove vrijednosti.

Prije nego što završim ovo kratko izlaganje dopustite mi reći još nekoliko rečenica. Često su naše rasprave pogrešno usmjerene i neplodne te zapravo i nisu dijalozi, nego skup odvojenih monologa, a iskreno se nadam da ova današnja ne će biti takva. Budemo li mi razgovarali o onome što smo propustili i tražili samo pogrešku u drugome i drugima, nikada ništa ne ćemo učiniti. Ne budemo li vjerovali da možemo, bolje da niti ne pokušavamo. Ali ako je naše srce čisto i naša namjera jasna, ako smo spremni uložiti puno truda i zajednički djelovati, zbrojenom snagom i pameću, uspjeh ne će izostati.

Uvjeren sam kako će osmišljeni razvoj i sustavna promocija hrvatskoga jezika i kulture snažno doprinosti razvoju suvremenoga hrvatskog zajedništva na globalnoj razini koje uključuje sve Hrvate gdje god živjeli i sve građane Republike Hrvatske, a koje je zalag opstojnosti i razvoja Hrvatske – hrvatskoga jezika, kulture i države.

Uvjeren sam kako će *Hrvatski kulturni institut Marulić* uskoro postati važna i nezaobilazna činjenica u hrvatskome kulturnom prostoru.

Uvjeren sam kako ima smisla i potrebe te kako će biti volje i načina.

Želeći ostati u prihvatljivom vremenskom okviru, ovdje bih se zaustavio, zahvalio na pozornosti i pozvao na razgovor o ovoj temi koja je po mome shvaćanju velika, važna i sudbinska.